

УДК 346.7:356.3(477)

Е. Г. Бойченко

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Збройні Сили України являються особливою державною організацією (формуванням), на яку покладається виконання однієї з найважливіших функцій держави — оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності [1, ст. 17].

Тому здійснення заходів, спрямованих на укріплення обороноздатності країни, є справою державного характеру, а утримання власних Збройних Сил має відбуватися лише за кошти державного бюджету.

Однак реальне економічне становище України в сучасних умовах не дозволяє здійснити 100-відсоткове забезпечення потреб оборони з державного бюджету, особливо в умовах реформування Збройних Сил України. Так, фінансування потреб Збройних Сил України з державного бюджету у 1997 році складало 36 відсотків, а у 2010 році — 53 відсотки від мінімальної потреби [1, 21]. Тенденція суттєвого недофінансування потреб Збройних Сил зберігається і по теперішній час.

Звичайно, що за таких умов фінансування відбувалось лише поточне утримання Збройних Сил, а про удосконалення бойової, спеціальної підготовки військ, розвиток озброєння та військової техніки, інфраструктури, без яких побудова сучасних збройних сил неможлива, навіть і не могло йтися.

Така ситуація спричинила необхідність залучення національних Збройних Сил до провадження власної господарської діяльності з метою одержання додаткових джерел фінансування життєдіяльності військ для підтримання на належному рівні їх бойової та мобілізаційної готовності (позабюджетні надходження).

Необхідно констатувати недостатній рівень як нормативного регулювання, так і наукового дослідження даної сторони діяльності Збройних Сил України та, зокрема, господарсько-правового статусу військових частин як некомерційних організацій. Участь військових частин у господарських відносинах на сьогоднішній день, з одного боку, хоча і законодавчо дозволена державою, однак, з іншого боку, пронизана духом специфічності та цільової обмеженості. Дана проблема посилюється певною застарілістю, а одтак — неузгодженістю та суперечливістю нормативно-правового регулювання економіко-господарської діяльності військових частин, що невідворотно викликає труднощі у практичній реалізації положень діючого законодавства з цього питання.

Вказані обставини обумовили звернення уваги автора статті на існуючу проблематику, що має на меті проведення аналізу стану правового регулювання господарської діяльності у найбільш масштабному силовому відомстві держави і, зокрема, з'ясування правових аспектів створення суб'єкта господарювання у Збройних Силах України, його участі в господарському обороті, ліквідації, а також особливостей співвідношення господарської діяльності такого суб'єкта

із виконанням ним заходів бойової, мобілізаційної та інших видів військової підготовки, безпосередньо пов'язаних з рівнем обороноздатності держави.

Нормативно-правовим актом, що поклав початок господарській діяльності національних збройних сил, стала Концепція економічної та господарської діяльності Збройних Сил України в сучасних умовах, схвалена Указом Президента України ще у квітні 1997 року [3]. В подальшому основні положення Концепції знайшли своє правове розвинення в законах України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [4] та «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [5] від 21 вересня 1999 року (№ 1076-XIV та № 1075-XIV відповідно), ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року № 1934-XII (в редакції Закону від 5 жовтня 2000 року) [6], Законі України «Про використання земель оборони» від 27 листопада 2003 року № 1345-IV [7] та деяких інших підзаконних нормативно-правових актах Уряду України та оборонного відомства України.

Даними нормативно-правовими актами врегульована велика кількість правових питань, пов'язаних з організацією та веденням господарської діяльності в Збройних Силах України, але ж значна кількість проблем правової регламентації як практичних, так і теоретичних аспектів цієї діяльності залишається невирішеною з причин або їх неповної (нечіткої) деталізації, або невідповідності (неузгодженості) чинному законодавству, що встановлює загальні правила провадження господарської діяльності суб'єктами господарювання в Україні і розвивається більш динамічно, намагаючись адекватно та раціонально відповідати змінам економічних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві.

Так, зміст дефініції «господарська діяльність» визначено у Господарському кодексі України у двох економіко-правових аспектах: як господарська комерційна діяльність (інакше — підприємництво) та як господарська некомерційна діяльність (некомерційне господарювання). Перше визначається як «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку», а друга як «самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку» [8, ст. ст. 42, 52].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» господарська діяльність у Збройних Силах України — це специфічна діяльність військових частин, закладів, установ та організацій Збройних Сил України, пов'язана із забезпеченням їх повсякденної життєдіяльності і яка передбачає ведення підсобного господарства, виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг, передачу в оренду рухомого та нерухомого військового майна (за винятком озброєння, боєприпасів, бойової та спеціальної техніки) [4, ст. 1].

Не вдаючись у даній статті у детальне дослідження специфічності господарської діяльності Збройних Сил, яка безумовно існує і характеризує спе-

ціальну правосуб'єктність військових частин Збройних Сил України, що провадять таку діяльність, звернемо увагу на наступне.

Зрозумілий як з точки зору загального, так і з точки зору спеціального законодавства некомерційний характер господарської діяльності, що провадиться відповідними військовими частинами Збройних Сил України, розповсюджує на такі військові частини поняття та статус суб'єкта господарювання, визначений Господарським кодексом України, але ж недостатньо чітко окреслений Законом України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України». Перш за все, це стосується невизначеності в Законі того, що господарською діяльністю можуть займатися ті військові частини, які мають статус юридичної особи, оскільки дана обставина є основоположною для реалізації належних їм майнових та особистих немайнових прав і обов'язків при здійсненні господарсько-виробничої діяльності (див. положення ст. 55 Господарського кодексу України, зокрема, ч. 4: «Суб'єкти господарювання — господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи, що визначається цивільним законодавством та цим Кодексом») [8].

На необхідності законодавчої визначеності статусу військових частин Збройних Сил України як юридичних осіб наголошував В. Кісель, який зробив послідковний висновок про важливість значення інституту юридичної особи для військових частин, що полягатиме у нормативному закріпленні їх організаційно-структурної, майнової та функціональної єдності як суб'єктів права; у нормативному визначенні особливостей правового становища військових частин як юридичних осіб, включаючи порядок їх виникнення, реорганізації та ліквідації; у нормативному встановленні меж їх правосуб'єктності, форм та порядку її реалізації в цивільно-правовому обороті [9, 107-110].

Але ж однією з основних проблем у регламентації діяльності військових частин як суб'єктів господарювання (з точки зору господарського права) є проблема правового регулювання легалізації господарської діяльності відповідної військової частини перед входженням її в господарський оборот, зокрема такого складового етапу легалізації, як створення та державна реєстрація військових частин як суб'єктів господарювання, а також ліквідація військових частин та державна реєстрація їх припинення як суб'єктів господарювання.

Дійсно, за загальними правилами ст. ст. 56, 57 Господарського кодексу України, суб'єкт господарювання (як комерційного, так і некомерційного призначення) утворюється шляхом заснування нового або ж реорганізації (злиття, приєднання, виділення, поділу, перетворення) діючого (діючих) суб'єкта господарювання з додержанням вимог законодавства. Утворений суб'єкт господарювання повинен мати відповідні установчі документи, якими являються рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання [8]. В установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу

прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Ні Закон України «Про Збройні Сили України», ні Закон України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», ні інші закони, що регулюють організацію і діяльність Збройних Сил України, не визначають порядок (процедуру) створення військових частин та інших організацій національних Збройних Сил взагалі, в тому числі особливості їх створення як суб'єктів господарювання. Закріплена ст. 4 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» норма про те, що порядок реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах України визначається Кабінетом Міністрів України, не може вважатися цілком вірною з точки зору конституційного припису, відповідно до якого порядок діяльності військових формувань, на які покладено завдання по забезпеченню державної безпеки, визначається законом (ч. 3 ст. 17 Конституції України). На сумнівній можливості здійснювати регулювання Урядом країни господарської діяльності структурами Збройних Сил також акцентував увагу відомий правознавець П. Кондик ще у 2003 році [10].

Більш того, встановлений Кабінетом Міністрів Порядок реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах (далі — Порядок) [11] в певній мірі суперечить вимогам чинного законодавства щодо державної реєстрації суб'єктів господарювання, зокрема Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» [12].

Йдеться про суперечливості щодо поняття та призначення державної реєстрації. Так, Закон (ст. 24) передбачає засвідчення факту створення юридичної особи та внесення відповідних змін відомостей про юридичну особу, а Постанова — тільки реєстрацію військових частин як суб'єктів господарської діяльності (без урахування їх реєстрації як юридичних осіб); Закон (ст. 5) встановлює виключне місце проведення державної реєстрації — виконавчий комітет міської або районної державної адміністрації за місцем знаходження юридичної особи, а Постанова наділяє таким правом Міністерство оборони України, місцезнаходження якого є м. Київ; Закон (ст. ст. 10, 24) встановлює плату — реєстраційний збір за проведення державної реєстрації та заміну відповідного свідоцтва (без визначення категорій пільговиків), а Постанова взагалі не встановлює такої плати; Закон (ст. 27) встановлює виключні підстави для відмови у державній реєстрації суб'єкта господарювання, а Постанова містить інакші підстави для відмови реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності, які не закріплені на законодавчому рівні, а також наділяє правом Міністерство оборони в будь-який час без повідомлення підстав припинити господарську діяльність військової частини. Мають місце й інші не врегульованості та неузгодженості в чисельних аспектах регулювання створення військових частин, їх державній реєстрації, в тому числі й як суб'єктів господарювання.

Питання ж утворення військової частини та наділення її майном (створення військового господарства) регулюється лише розділом 8 Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України (далі — Положен-

ня) [13], тобто не на законодавчому рівні, а відомчим документом і лише частково, без урахування суттєвих змін, що відбулись як у економічній та правовій сфері життєдіяльності суспільства в цілому, так і в процесах розвитку Збройних Сил країни.

Так, у п. 8.1.1-8.1.12 Положення лише зазначено, що формування військової частини (з'єднання) здійснюється на основі директиви (наказу) вищого штабу (командира, командуючого), в якому вказується військова частина, відповідальна за формування, строки формування, порядок укомплектування особовим складом, озброєнням, військовою технікою, майном, іншими матеріальними засобами, порядок виділення земельних ділянок [13, 365-366]. Крім зауваження, що відведення земельних ділянок здійснюється відповідно до чинного законодавства (хоча таке посилення само по собі ніяк не полегшує розуміння послідовності своїх дій щодо оформлення належних документів на земельну ділянку тими посадовими особами, на яких покладено створення (формування) військової частини), будь-яких приписів щодо здійснення державної реєстрації військової частини, рівно як порядку та підстав її реєстрації як суб'єкта господарської діяльності, даний відомчий нормативно-правовий акт не містить.

Така ситуація створює значні ускладнення в практичній діяльності, пов'язаній з юридичним оформленням формування та існування військової частини як суб'єкта господарювання, вимушує службових осіб діяти не за чітко встановленими правилами (які неможливо у «чистому» вигляді застосувати до військових частин, які по суті являються спеціальними суб'єктами господарського права, а їх господарська діяльність має здійснюватись за спеціальним режимом господарювання, встановленим законом), а за окремими вказівками та інструкціями (чисельними, часто невизначеними і подекуди суперечливими) вищестоящих органів управління, а також створює передумови для різноманітних порушень існуючого загального законодавства у цій сфері.

Подібні проблеми пов'язані і з неврегульованістю на законодавчому рівні порядку та процедури ліквідації або ж реорганізації військової частини, зокрема тієї, яка здійснює господарську діяльність, що визначається чинним законодавством як припинення юридичної особи (у Господарському кодексі України — як припинення діяльності суб'єкта господарювання (з відповідними правовими наслідками)).

З метою пошуку спеціального порядку припинення існування військової частини, за відсутності спеціального законодавчого акта, знову доводиться звертатися до Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України, п. 8.2.1-8.2.15 якого регулюється на сьогоднішній день порядок ліквідації військового господарства при розформуванні військової частини [13, 367-369].

Так, військова частина (з'єднання) розформовується на підставі директиви (наказу) відповідного командування. Заходи, визначені у зв'язку з розформуванням військової частини, безумовно, важливі для забезпечення військового порядку, збереження військового майна, забезпечення трудових прав працівників під час звільнення. Але ж даний документ практично не враховує вимо-

ги чинного загального (за відсутності спеціального) законодавства щодо порядку та правил припинення діяльності юридичної особи, в тому числі тієї, що являється суб'єктом господарювання.

По-перше, Положення не враховує такі визнані законодавством та доволі широко вживані самим оборонним відомством шляхи припинення існування військових частин, як реорганізація (тобто злиття, приєднання, поділ і особливо перетворення), а визначає лише розформування військової частини як єдину причину припинення її існування. Лише у п. 8.2.10 йдеться про передачу матеріальних засобів іншій військовій частині за спрощеним порядком (без складання заключних звітів по відповідним службам) у зв'язку з переформуванням (реорганізацією) військової частини. Таким чином, по суті, порядок реорганізації (переформування) військових частин, особливості здійснення цього процесу у Збройних Силах України (порядок припинення господарської діяльності, визначення правонаступника тощо) юридично взагалі не регламентовані.

(Тут, до речі, необхідно зауважити, що практично у всіх нормативно-правових актах з питань організації діяльності Збройних Сил України використовуються без спеціального законодавчого визначення їх змісту такі терміни, як «формування», «розформування», «переформування» замість, як уявляється, «створення», «ліквідація», «реорганізація» або ж «перетворення» тощо. Про змістовну наповненість цих термінів та їх відповідність термінології, що є відомою для законодавства, залишається здогадуватися лише за допомогою логічних та етимологічних розмірковувань. Наразі проблематика гармонізації як вищезазначеної, так й іншої термінології у сфері господарської діяльності Збройних Сил України, приведення її у відповідність до чинного законодавства є темою окремого додаткового дослідження).

Щодо ліквідації (розформування) військової частини, то Положення доволі детально регламентує питання, пов'язані з виявленням руху та наявністю матеріальних засобів, що рахуються (обліковуються) за військовою частиною, яка підлягає розформуванню, а також порядку складання заключних звітів по службах, що відають військовим майном, та складання ліквідаційного акта (уявляється, що йдеться про певний аналог ліквідаційного балансу, відомого господарському та цивільному законодавству України).

Але ж крім вимоги про призначення ліквідаційної комісії, яка в своїй діяльності «керується законодавством» (абз. 2 п. 8.2.3 Положення), визначений зміст заходів з припинення існування військової частини — суб'єкта господарювання не збігається з вимогами чинного законодавства, яким регулюються подібні питання, а саме: підміняється роль та функції ліквідаційної комісії, яка в оборонному відомстві створюється не для фактичного виконання заходів, пов'язаних з ліквідацією військової частини, управління справами військової частини і відповідальності за цей період і виконання передбачених заходів, а для «контролю» за виконанням директиви (наказу) про розформування частини та «надання допомоги» командирі частини, що розформовується, при ліквідації військового господарства, що нівелює роль ліквідаційної комісії і встановлює її статус як спостерігача.

Обов'язок ліквідаційної комісії щодо повідомлення в друкованих засобах масової інформації про ліквідацію військової частини — суб'єкта господарювання та про порядок і строки заяви кредиторами претензій, фактичне вжиття заходів щодо виявлення кредиторів, вжиття необхідних заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості військової частини — суб'єкта господарювання, яка ліквідується, проведення розрахунків з кредиторами, подання документів у реєстраційний орган та проведення державної реєстрації припинення військової частини в порядку, визначеному законодавством України, взагалі ні зазначеним Положенням, ні, тим більш, законодавчим актом з питань регулювання специфіки діяльності Збройних Сил України не встановлено.

Не вирішує окреслених правових проблем і закріплена ст. 6 Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [4] бланкетна норма, яка наділяє Кабінет Міністрів України повноваженням визначити порядок припинення або обмеження господарської діяльності військової частини.

Як було зазначено вище, такий Порядок закріплено постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2000 року № 749 [11].

Крім наведених правових неузгодженостей щодо порядку створення та державної реєстрації військової частини як суб'єкта господарської діяльності, Порядок наділяє правом Міністерство оборони в будь-який час без повідомлення причин припинити господарську діяльність військової частини. Але ж про які причини повідомляти, якщо вони законодавчо не визначені? В цьому питанні представляється не дуже виваженим (врахованим) дотримання необхідного балансу між розумінням господарювання, навіть некомерційного, як самостійної систематичної господарської діяльності, спрямованої на досягнення економічних результатів, та можливістю необґрунтованого її обмеження (припинення) з боку Міністерства оборони України.

Залишається невизначеним також порядок і особливості задоволення вимог кредиторів військової частини, що ліквідується або реорганізується, роль та послідовність дій командування військової частини та ліквідаційної комісії в цьому питанні (особливо у випадках субсидіарної відповідальності Міністерства оборони України з метою недопущення порушення прав та законних інтересів інших учасників господарського обороту, які вступили у господарські відносини з військовою частиною), а також порядок, строки, наслідки та інші особливості витребування такою військовою частиною військового (державного) майна, наданого в оренду.

Висновок та перспективи подальших розвідок. На жаль, виокремлені питання, а також багато інших проблем, пов'язаних із неповним, недосконалим і подекуди застарілим на сьогоднішній день правовим регулюванням господарської діяльності Збройних Сил України, яке в більшості здійснюється за допомогою відомих нормативно-правових актів, потребують суттєвого детального опрацювання з метою їх подальшого розв'язання на законодавчому рівні. Одним із напрямів вирішення вказаної проблеми може стати існування єдиного законодавчого акта, який, ураховуючи особливості організації та функціонування Збройних Сил України, закріпив би специфічність здійснення ними

господарської діяльності в процесі залучення до суспільних господарсько-економічних відносин, у гармонійному поєднанні таких правових приписів із загальними нормами чинного законодавства України у сфері господарювання.

На доцільність та нагальну необхідність кодифікації нормативно-правових актів України у сфері військових правовідносин, за допомогою якої здійснювалася би раціоналізація змісту військового права, його юридичної конструкції, полегшення його застосування та подальшого вдосконалення, вказує й відомий український науковець у сфері ґрунтовного дослідження військового права П. П. Богуцький [14, 103-113].

Представляється, що подібним законодавчим актом міг би стати Військовий кодекс України (з відповідним розділом «Господарська діяльність Збройних Сил України») як найбільш прогресивний нормативно-правовий акт з точки зору систематизації джерел військового права та регламентації військової діяльності в суспільстві, зокрема у сфері господарської діяльності та ведення військового господарства.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — Ст. 141.
2. Біла книга 2010. Збройні Сили України // Військо України. — 2011. — № 2.
3. Концепція економічної та господарської діяльності Збройних Сил України в сучасних умовах : схвалена Указом Президента України від 19.04.1997 року №353/97 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 4. — Ст. 157.
4. Про господарську діяльність у Збройних Силах України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №48. — Ст. 408.
5. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №48. — Ст. 407.
6. Про Збройні Сили України : Закон України (в ред. Закону від 05.10.2000 р. №2019-III) // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — №48. — Ст. 410.
7. Про використання земель оборони : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 14. — Ст. 209.
8. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, 19-20, 21-22. — Ст. 144.
9. Кісель В. Й. Статус військових частин Збройних Сил України як суб'єктів цивільних правовідносин // Університетські наукові записки. — 2005. — № 3. — С. 107-110.
10. Кондик П. Правове регулювання економічної та господарської діяльності Збройних Сил України // Право України. — 2003. — № 4. — С. 37-41.
11. Про затвердження Порядку реєстрації військових частин як суб'єктів господарської діяльності у Збройних Силах : постанова Кабінету Міністрів України від 03.05.2000 року №749 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 18. — Ст. 752.
12. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців : Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31-32. — Ст. 263.
13. Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України : затв. наказом Міністра оборони України від 16.07.1997 року № 300 // Офіційний вісник України. — 1997. — № 52.
14. Богуцький П. П. Військове право України: джерела, структура та розвиток : монографія / П. П. Богуцький. — О. : Фенікс, 2008. — 168 с.

Анотація

Бойченко Е. Г. Окремі проблеми правового регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду специфічності господарської діяльності Збройних Сил України,

аналізу правового регулювання питань створення, реорганізації, ліквідації військових частин — суб'єктів господарювання, легалізації їх діяльності; акцентується увага на існуючих неузгодженостях чинного законодавства з цих питань, необхідності їх усунення, а також на необхідності раціоналізації норм військового права, зокрема, шляхом їх кодифікації.

Ключові слова: економічна та господарська діяльність, військова частина Збройних Сил України, військове господарство, військове майно, суб'єкт господарювання.

Аннотация

Бойченко Э. Г. Отдельные проблемы правового регулирования хозяйственной деятельности воинских частей Вооруженных Сил Украины. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению специфичности хозяйственной деятельности Вооруженных Сил Украины, анализу правового регулирования вопросов создания, реорганизации, ликвидации воинских частей — субъектов хозяйствования, легализации их деятельности; акцентируется внимание на существующих несогласованностях действующего законодательства по данным вопросам, необходимости их устранения, а также на необходимости рационализации норм военного права, в частности, путем их кодификации.

Ключевые слова: экономическая и хозяйственная деятельность, воинская часть Вооруженных Сил Украины, войсковое хозяйство, войсковое имущество, субъект хозяйствования.

Summary

Boichenko E. G. Certain problems of legal regulation of economic activity of military units of the Armed Forces of Ukraine. — Article.

The article deals with specificity of the economic activities of the Armed Forces of Ukraine, analysis of legal regulation the issues of creation, reorganization, liquidation of military units which are economic entities, legalization of their activities; draws attention to existing inconsistencies of applicable law on these issues, necessity to address them, as well as need to rationalize the norms of military law, in particular through their codification.

Keywords: economic and business activities, military units of the Armed Forces of Ukraine, military economy, military property, economic entity.

УДК 347.426.6-057.36

О. Л. Лобан

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Важливість забезпечення належних умов для реалізації прав на життя та здоров'я та їх належного захисту не викликає сумнівів. Тому в умовах становлення прогресивного суспільства, затвердження правової держави особливої актуальності набувають дослідження у галузі забезпечення особистих немайнових прав людини, зокрема, права на життя та здоров'я. Особливе значення при цьому мають питання забезпечення відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю військовослужбовців, як окремої категорії громадян.

Проблеми відшкодування шкоди неодноразово ставали предметом уваги дослідників. Досить багато досліджень було присвячено і питанням відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю особи. Це, зокрема, праці таких відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, як М. С. Малєїн, К. К. Яїчков,

© О. Л. Лобан, 2012